

Марий пост-влакын икте-весе-лан (поснак сар ийлаште) возымо серышыштым лудмо годым кажне гана коранен да йывырген шонаят: «Кузе нуно ваш-ваш пагаленыт да келшымашым аклен моштенет! Пуйто түрлө вере огыл шочын-кушкыныт, а ик ача-аван шулдырышт йымалне илыш вийым погеныт».

Сылнымут туняшке 30-шо ийлаште тошкалше самырык вий радамыште поэзий куатше денат, чон кумылжо денат рудб верыште Миклай Казаков шоген: чыланат тудын дек шупшылтыныт, а пурымашышт түрлө велыш нангаймеке, иктыжат Казаков дене кылым кучыде илен огыл. А ойырленет нуно ик амаллан верчын: шукышт 1939 ий мушаште — 1940 ий туналтыште армийыш служитлаш каеныт. Да чыланат, манаш лиеш, 1939 ий кенжежым я рабфакым, я учительский институтым тунем пытареныт.

Марий педрабфакын выпускникше Чалай Васлий армийыште серыме ик эн первый почеламутшым М.Казаковлан полклен, тудо «Йолташемлан» маналтеш. Нылле ий эртымекке, Николай Иванович ты жап нерген тыге возен: «А шыхым (1939 ийыште — Г.З.) мыланна армийыш каяш черет шуо. Тидым шарналташ маным, «Марий коммуна» редакция порт воктен кумытын фотографироватлалтна: В.Чалай, М.Большаков да мый. Армия корнына түрлө велыш лупшалтын. Васлий Дальний Востокуш логалын, а мый — Саранск олаш».

Таче ме самырык марий литератор-влакын Миклай Казаковлан ик тылзе деч шагалрак жапыште (1940 ий 4 ноябрь гыч 1 декабрь марте) возымо серышыштым савыктена. Нуно тунамсе литератур илишын вуршержым шижаш полшат, тыгодымак автор-влакын кумылыштым, шонымашыштым рашемдат.

Серышым возышо-влак кокла гыч шукушт нерген умылтарышаш уке. Сергей Николаевын, Осмин Йванын, Василий Чалайын (Чегаяевын), Мирон Чойнын (Большаковын), Василий Рожкинын лумышт литературышто сайын палыме. Афанасий Докукин (1919-1966) шочынжо раш дийын, но изинек марла ойлаш

уке улмаш. Мый ом мый ыле гын, мар.литератур кушмым огытат пале ыле дыр, йбра эше пеленем книга-шамычым намиенам ыле, орален кодышым.

Миклай Йолташ, Сергей Николаевичлан письмам возен отылыш. Мый тудлан каласышым, Миклайлан, маным, ик повестыым колташет ве-

«Кодыда мемнан шүмеш эре чулым, самырык»

Марий литератор-влакын Миклай Казаковлан возымо серышышт

рештеш. Мутат уке, колталтеш. Все-союзный новостыым иктым гына каласем: литературышто кызыт драматургий шотышто шукертак шургат. Очыни, тый Леоновым, Катаевым да ленинградский драматург, киносценарист-шамычым кузе почкат, лудын отыл. А Авдеенко шотышто шинчет дыр. Сентябрь туналтыште ЦК-ш литературный вопрос-шамыч дене совещаний лийын, тыште Сталин йолташ участвоватлен, тидын нерген газетеш возен огытыл. Чыла возбуждений тиддеч vara кожанен. Сентябрь ден октябрь тылзысе «Литгазетым» чыла лудын лекташет верештеш. А кузе? Ойленат ом мошто. Тышеч гын, шкат палет, колтен ом керт. Иктаж-кунам пагытет лиеш гын, кузе-гынат библиотекыш каен очно

товку, мы учислим пораচিত врага метким огнем. Наш голос огрубел в походах, наши ноги крепнут, душа черствеет и прозаичнее уже мы смотрим на жизнь, а Ренессанс еще у нас в душе теплится. Стоит лишь дунуть маленькому ветерку и все оживет. Это будет, как мы привыкли говорить, в «гражданстве».

Будьте другом, Николай Иванович, одолжите минутку терпения—я, может быть, точно не знаю адрес Маргиза (Шкетан тыге манеш вет — «вот тебе Маргизет мом ыштылеш») или там не хотят отвечать. Это по поводу моих рассказов (если их можно назвать рассказами). Я

посылал их в альманах «Пиалан илыш» по адресу: ул.Советская, 60. Так ли это? Я жду его (ее), т.е. адрес, он за тобой.

Николай Иванович, сейчас нас в город не отпускают, что тяготее на душе. Молодость дает о себе знать — поцелуй, голос девушки, взгляд, ведь все это расплавляет гнетущее состояние, т.е. напряжение. Дорогой мой маэстро, ведь Вы меня поймете, я знаю.

Засим кончаю. Адрес прежний. Привет Алексею Никифоровичу, Петракову, Ильмину, Япееву (Япей чүчүлан).

Горячо жму руку. Жду письма. Ваш Феодос.

4-11-40. г.Саранск.

ков Сидор — литработник. Тыланет салам, манеш. Редактор Лопатин тоже каласа. Стихым мемнан деке колтен шого.

Кызытеш чыла!

Салам дене Мирон Чойн. Морко села, редакций, 7 час кас.

* * *

Поро кече, Миклай! 20/X возымо серышетым 7/XI эрдене налым. Но серышетым ятыр вученам. Чын, письма пеш йомын, эркин коштеш. Вот таче кугу пайрем — Октябрь. Миклай, ме кушто улына — беда. Кызыт германский граничыште улына. 1/XI толын улына. Вот ик тылзым — 1/XII марке — тыште партий ден правительствын заданийыштым шукташ перна. Миклай, мемнан ужаш чот перна. Особенно Прибалтийский особ.округышто. Сентябрь гыч туналын, таче маркеат эр поход. Граничышке мыняр гана поход лийын, шотленат от пытаре. Эн чотшо пытарышт поход чоныш шуктыш. Эре йудым гына каена. А кы-

зыт йуд могай лиеда — шкеат палет. Вожгоклашке шумеш норапш перныш. Вет шинель эшеат кошкен шуым огыл. Мончаш тылзе шуэш пурен огынал. Ургыш еда тий пудий гай лочен темыныт. Ик йудвошт 60-70 км куржаш-ошкылаш перна. Но ятырже йортыл, йомын кодыт. Вот мемнан батальонышто 4 ен тачат уке. Йур пеш чот лийын. Пулвуйыш шумеш эре вуд, лавыра. Кызыт пайрем — вот ме границим обезопаситлаш толынна. Но 8/XI гыч тыштат 1/XII марке пашам ышташ туналына. Конечно, границим пенгыдемдаш кулеш. Тентече пелйуд марке пашам ыштышна. А таче, 7/XI, пайрем, яра улына. Иле-на сарайыште, йүшто, товат, пеш йүшто.

мандир Данилов да мый веле улына. Моло-шамыч вес ий мөнгө кудалыт. Ужаташ верештеш.

Кузе илет? Письмам колто. Ынде адресем тиде точный лиеш: г.Хабаровск, 16, п/я 85 1, Чегаяев В.Ф.

Моло возышаш уке. Марий республикыште кодыш удыр нерген тыге каласаш лиеш:

Ожно коштом удыр Мондыш шыже йудым, «Вучем» манше лектын Весылан марлан... Каласен ом керт мый, Может, и келшен дыр Чевер олма гане Удыр ег мылам. Ынде эртыш пагыт... Нуно, удыр-шамыч, Шарнен илимаште Мундыркө каят.

(«Командир ден летчица» гыч). Тыйын йолташкет кидетым куча. В.Чегаяев. 10/XI-40 ий, Хабаровск.

* * *

Наро-Фоминск, 1.12.40

Салам, Миклай!

Шонымет семын письмат пеш поро кечынак толын огыл. Тиде кечын ик окмак л-т (лейтенант — Г.З.) дене учашаш перныш. Мый столовыйышто чайлан үстел кокла гыч лектым, тудо... шындем!.. манеш. Тышакын идыме курымаштем первый гана лапаш нер деч «сопляк» мутым колынам. Кузе кучедалаш пихын омул — ом шинче. Но шинчавуд лекмеш сыренам.

Шукерте огыл кум кечылан «каныме» пörтыш колтынешт ыле, да тылеч ончыч эре благодарность веле улмылан ик сутка принудиловка дене серлагенам. Пашаже тыгай лийын: мый Толстой нерген «Правда» гыч вырезкым да ик селедко вуйым (кагазет вудылтым) койкеш пыштенам. Занятыйыш кайымекем, кычал муыныт.

Пытартыш жапыште илыш йоршеш пужла. Качаш суткалан кок гана гына перна. Теве тачат эр кочкыш луатик шагатлан лийын, кечывалын — иктаж 18-лан. Кастен шке от кай. 18 ноябрь гыч туналын, 28-ше числа маркен вес пошкудо кугыжаныш гыч кугу военный чин-шамыч ончен коштыныт. Мем-

ри Докукин (1919-1966) шобындо руш лийын, но изинек марла ойлда да возаш тунемын. Марла гыч рушлашке, рушла гыч марлашке ятыр произведенийы кусарен, 1957 ий гыч Писатель ушемыште шоген.

Федор (Феодос) Микин Марий учительский институтшто 1937-1939 ийлаште М.Казаков да А.Докукин дене пырля тунемын. Студент жапыштыш нуно да эше кок йолташышт (М.С.Смородинов ден И.З.Лукоянов) «Слово о полку Игореве» гыч «Плач Ярославны» ужашым марланденыт да 1938 ийыште «Марий коммуна» газетеш савыктыныт.

Федор Микинын серышыж гыч ужына: сар деч ончычко рвезе автор-влак марий литературн пеледме жапше — ончыкыкк Ренессансше — нерген шонен иленгыт, тиде суапле пашалан шке вий-куатыштын пуаш ямдылалтыныт. Но служба монтго толаш тарваңыша годым элнан тыныс илышыже лугыч лийын. Түжемле-түжемле патриот семынак, марий рвезе Ф.Микинат сөй пасуэш вуйжым пыштен. Сегымашлан 20 ий темме годым М.Казаков тудлан пöлеклалтше «Обелиск воктене» почламутым серен:

**Тек ийгот ушнен толеш
Тудо шем пуламырлаш, —
Кодыда мемна шүмеш
Эре чулым, самырык...**

Николай Иванович! Вашмутым да шокшо письмам куешез воздымемлан ит öпкеле да ит сыре. Мый 12 октябрь гыч 3 ноябрь марте Москваште курсы-конференция молодых критиков манмаште лийынам. От пале мо: вет критик лийынам — литконсультант... Но, ойлыманат огыл, тиде курс поэтлан пеш кугу, моткоч кугу пайда лие. Ала мо освежитлалме гай чучеш. Ит ойгыро, Миклай йолташ, марийский поэзийым качественно кушташ уло вийым пыштена, халтурылан верым огына пу. Но южгунанже шижын шукташ нигузеат ок лий, редакторшамычын поэтический культурышт үнлылан верчын южгунан халтура вуйым нöлта. Ала Макс Майным үмыржö мучко почкаш тунгалгыт? Да, тый шукертак «Отв.комс.» («Отважный комсомол» сборникым — Г.З.) колташ йодынат ыле. Тыйын вес вөре куснышашетым пален, мый лүмынак колтен омыл. Ынде 2 N альманах дене пырля тиде кечылашты тёрлымат колтем. А тыйын 1 N-же уло дыр? Да вот мо: Учпедгизышто нимогой новика-шамыч

керт. Икак-кунам пайгыт лиеш гын, кузе-гынат библиотекыш каен ончо. Марий литературышто ала тыгай возбуждений уке. Мыйын укеш шенгеч кок погынымаш эртен: Калашниковын докладдым поэзий нерген да Ибатовын докладдым проза нерген колшытмо. Шукерте огыл «Литгазетыште» Шолоховын «Тихий Дон» романже йыр дискуссий эртыш, тыгай дискуссийым тышташ ышташ күлешак. Шоналтен ончена.

Ынде шке нергенем. Мый казем фольклорыш шунгалтынам. Москваште калык мур семын 6 мурым возенам. Уло форма — восточно-марийский калык муро. Кызыт «Сўан» либретто дене толашем. Але договор уке, огыт ыште гын, кудалташ логалеш. Госфилармонийлан концерстный номержым гына пуаш логалеш, а тидланже договор уло. Ешем таза, манаш лиеш. Линам (И.Осминын үдыржö — Лина, Сталина — Г.З.) судьбаже пале огыл. Москваште профессор Ревельский дене кутыренам. Линам намяш күштен. Поянрак лиймеш каяш ок воч... Адак шочын үдыр, лүмжö — Элеонора. Уло произведением гыч эн сайже кок произведений: Эдуард да Элеонора. Ала, можыч, кушкын шуыт гын, нуно мөнгешла оилаш тунгалыт: «Ачамын эн шүкшö произведенийже мый улам...» А тыге ойлашышт мылам чынже денак сай произведенийым возаш верештеш, чтобы ик произведениеят шүкшö ыңже лий.

Чыла деч салам! Салам! Салам! Ваня. 5 ноябрь, 1940 ий.

**Добрый день, Николай Иванович!
Привет, маэстро!**

За окном шуршит метель и пурга. На душе же тоска и мятежные порывы. Шутки в сторону — даешь Ренессанс! Да, Ренессанс, Николай Иванович, помните, как мы вышибали пробки до потолка, ха-ха-ха! Ндолго осталось у меня в душе одно воспоминание — Вы приехали из Крыма, привезли с собой аромат южных крымских ночей, аромат южных плодов — меж страниц книг, меж открытками, в Ваших глазах можно было видеть любовь гречанки, от Вашего дыхания веяло южным ветром. Опрокинули мы тогда (если память не изменяет) «Артек», чудесный «Артек»! Как жаль, все это позади. Где эти студенческие вечера с выпивками, с напыщенными речами за нашу дружбу за нечаевской заставой? Но с др. стороны не жаль — ведь мы с тех пор возмужали, наши руки держат вин-

Казаков йолташ!
Письматым 10 ноябрьыште (1940 ий — Г.З.) налым, тачак возем. Кызыт пашана эше шуко лиеш, а кадрна пеш шагал. Увер-влакым каласем:

Гослитиздат 1941 ийыште сборникым — «Мар. поэзия» луктеш, тиде определенно, подстрочник ситарыме. Йошкар-Олаште рушла сборникым — «Образцы мар. литературы» маным — луктына, юбилейлан (Марий АССР-лан 20 ий теммылан — Г.З.) специальный выпуск альманах рушла-марла лекшаш. Редакторна сай уке, Элмар совместитла веле. 14-15 декабрьыште конференций (писатель-влакын — Г.З.) лиеш. Колтен кертыт гын, ўжына, увертаре. Поэт-шамыч чот возат, проза тоже ничего, а драматургий уке, ала öрканат, ала огыт мошто. Конкурсыш коло пьеса пурен ыле, лач Устиновын «Иван Шуст» пьесыжым театреш шындаш йöра манулыт да 3-шо премийым пуэн улыт. Мольшты конкурсышат огыт участвоватле. Мыйын «У саска» пьесым жюри премироватлаш пунчалын. Премьера декабрьыште лиеш.

Илем шкетын — тошто гаяк, пашам тугак кок вереат ыштем. Але те конференцийыште изиш освободитлат, тунамже вара возаш йöн лиешыле да, ала?

Чеверын. Салам дене С.Николаев.

14 ноябрь, 1940 ий, Морко села.
Миклай тос! Мирон деч саламым нал!

Вучем-вучемат, лучше шкеак возем. Икече «Ямде лий» гыч ик письмам колтенам ылат, тый вашеш возаш күлешлан ыжыч шотло. Налдеак лийым.

Ну, кузе илет? Видимо, Горькийыш кусненда. Анатолий ойлыш, тудо серен ыле.

Мый Моркыш толын лектым. Редакцийыште ыштем. Тыште с 12 октябрь улам. Но толмек, 5 кече веле эртыш, мыйым тыште орышо пий пурльо. Садлан, Й-Олаш миен, против бешенства прививкым приниматленам. Тышке только 12 иже толын шуым. Вот таче кокимшо кече пашам ыштенам.

Илем начар, т... пытен огыл. Режимым нарушайыме дене шуйнен шога.

Федоров (самырык поэт Василий Федоров — Г.З.) армийыште, мый тудын олмеш секретарь, Вол-

Да, Миклай, тиде мл.лейтенант запаса шотлан ок тол. Пока мемнан деке иктыш чумырен огытыл. Но, ойлалт, наверно, шукыштан конференцийыш, векал, каяш ок перне. Партий ушандарен заданийым поручитлен. Если тый миен керташ гын, мом ыштылат, чыла возо. Сборникым декабрьыште переписатлен колтем. Чыла шуын. 25 стих уло. 1000 строк...

У пополнений толын. Кировский обл. гыч, Урал гыч, Северо-Кавказ гыч уледат.

Но, Миклай, письмам возыметлан пеш кугу тау. Кызытеш возышашем уке. Шокшо салам дене В.Рожкин. Захватываю Илюшлан шокшо салам. Тудо марла сай мошта. Вот таче пайрем. А ме мушкал вудым кухнышто крeдал-крeдал пышке нална. Вот илыш! Вот армий!

Письматым вучен кодам. Адресем: БССР, Минск, 45, п/я 517, подразд. 042, ПТО 3-го б-на. 7 ноябрь, 1940 ий.

Поро кече, Казаков йолташ!

7 ноябрь эрдене Хабаровскыш, Амурын пурла могой серышкыже, толын шуым. Але у пополнений толын огыл. Садлан яра коштына. Вашке, тиде кечылаште толын шуыт. Вара кидыште подчиненный-влак лийыт. Паша, конечно, сложный, трудный лиеш. Но трудность ончылан вуй сакеш ом шоно. Кузе лиеш ончыкшо, эше каласен ом керт.

Кызыт жадность дене книгам лудам. Библиотека кугу мемнан. Книга шуко уло. Кызыт Решетниковын «Подлиповцы» этнографический очеркшым лудын лектым. Шорташ вереште. Мыйын йöратыме Кама вуд серыште ожно Пила ден Сыйсоко, Морощка, Матрена, Катрюса орланен илен коленыт. Подлипово ял улмаш, поп копа пундашеш ишалтын кошкен. Илыш улмаш могой! Решетников замечательно воза! Лудаш тунгалат гын произведенийжым, кид гыч кудалтымет ок шу.

Современный поэзийым лудам. Тожо чон куана. Таче авалан ик письмам колтышым. «Марий коммун» газетыш «Командир ден летчица» стичыш колтышым. Вашмут толеш, уке — керек! Вашмут ок тол гынат, колташ тунгалам.

Тышке толым, да марий-шамыч пеш шокшын вашлийыч. Нуно Морко гыч, Сотнур гыч, Звенига гыч улыт. Морко Кузнецовым палат дыр. Й-Ола станцийыште ужынат тудым. Хоззводышто пöрдалеш. Марий ко-

чин-шамыч ончен коштынтыт. Мемнам куштылго танк. бриг. (танковый бригада — Г.З.) семын ончыктыныт. Йошкар шулдыр олмеш шемым сакена. Кум кугу ен толын кайышт: кокыт сак кече велын, икте — эр кече гыч. Тидыжым шагалын палат. Мыят шолып колынам. Ит шаркале.

Онай, тулачет наследником ыштен, манат. Марлан лектын шуктен, ужат? Кушто вара пашажым ышта? Ала тудат нуж коклаште муын?

Никонов нерген куешче тыгай уверым колчыч? Тыгай увер шүмым кочкеш. Да, йонгылыш лиеда.

Вот, Миклай, Сергей Никол. З. мылам йöреш ок возо. Могой амал лийын кертеж? Пырля улмо годым пеш сай йолташ ыле. Ватымак налын огыл дыр.

Таче тудланат возен ончем. «Пачемышланат» возышаш. Йöратымаш уло маным он керт, но үдыр сает, ушан. Почым пүтыркален ок кошт.

Илышем нерген мом возаш? Ик йолташыш манмыжла: «Я не признаю ни сентябrev, ни октябrev, а просто — как тридцать дней, так месяц». Декабрыште адак ДПШ сотараш тунгалеш. Военный кугу «талантеш» улмылан öра кугу егым ыштынешт, мл.политрук запаса ала мо лиям. Кызыт эше ом пале...

Пеленем могой книга, фотосурет улыт — чыла пытараш перна. Аралаш (молыжо нерген ом ойло) вер уке. Почто дене колтынем ыле — огыт пу, олаштак пуаш ок лий, чыла поген налыт. Нунылан пуымеш чыла оранек йулаштем лучо...

Пожкудо ротыш Йошкар-Оласе мед.техникумым пытарыше Румянцев толын. Тудо тыйым пала. «Ямде лийыш» возгален улмаш.

Кўшнö ончыктымо причин почеш адресемат вашталтын. Полкым возымо ок күл: Моск.обл., г.Наро-Фоминск—2, п/я N 106, литер 21.

Тышанак кошартем. Чеверын, Миклай! Таза лий. Салам дене йолташет Панька. 1.12.40.

Тошто йолташ кокла гыч тыйым гына йолташлан шотлаш лиеш. Моло-шамыч, мөнгыштö киен, койышланаш тунгалыныт. Тичмаш тазалык дене мөнгыш мяшаш ыле. Ушым пуртена ыле. Ну, эше ик гана чеверын. А.Докукин.

**Савыкташ
Г.ЗАЙНИЕВ ямдылен.**

Снимкыште: М.Казаков (пурлаште) ден И.Стрельников. 1939 ий.